

Teresa MITURA¹

Małgorzata BUCZEK-KOWALIK²

EKOMUZEA W POLSCE – PRZYKŁAD NOWEJ MUZE- OLOGII I PROMOCJI DZIEDZICTWA LOKALNEGO

Abstract:

The paper introduces the concept of ecomuseum as a form of new museology. We focused on the principles of ecomuseums creation, its functioning, and meaning and social relevance, especially in the presentation of national natural and cultural heritage. The selected polish experiences in this field are analysed.

Key words:

museum, ecomuseum, museology, heritage

EKOMUZEA JAKO NOWE PODEJŚCIE DO PREZENTACJI REGIONÓW

Tradycyjne muzea, z wykorzystaniem wybranych eksponatów, artefaktów, dokumentów pisanych, a następnie różnorodnych metod interpretacyjnych tworzą „wersję prawdy” dla odwiedzających, tłumaczą rzeczywistość np. podając nazwę i pochodzenie prezentowanego obiektu czy nazwisko wynalazcy danego przedmiotu. Są statyczne i stanowią swego rodzaju magazyn zbiorów nastawiony na biernego odbiorcę. Brakuje w nich „żywego przekazu”, a fakty przybliżające miejsce, wydarzenia historyczne czy kulturę są często mało zrozumiałe.

Tradycyjne organizacje muzealne usiłują jedynie zachować miejsca, zabytki oraz symbole, mające dla danej społeczności szczególne znaczenie oraz rangę. W tradycyjnym podejściu do muzeologii znaczące dla historii czy kultury miejsca były odkrywane i prezentowane zazwyczaj przez zewnętrznych ekspertów, a nie ludzi miejscowych. Takie podejście rzadko kiedy brało pod uwagę potrzeby i interesy lokalne, dlatego też ludność miejscowa nie utożsamiała się z tego typu działaniami. Ochrona zabytków oraz starania o ich zachowanie nie były przedmiotem zainteresowania mieszkańców, ewentualnie były odbierane, jako zbyt „naukowe”. Nowe podejście do dziedzictwa wymaga natomiast dokładniejszego przysłuchiwania się głosom społeczności lokalnych, które we współczesnym, globalizującym się świecie, nabierają na sile. Jak

1 *Dr. Teresa Mitura, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Wychowania Fizycznego, ul. Towarnickiego 3, 35 – 310 Rzeszów, mail: miturat@wp.pl*

2 *Dr. Małgorzata Buczek-Kowalik, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Wychowania Fizycznego, ul. Towarnickiego 3, 35 – 310 Rzeszów, mail: malgorzatabuczek1@wp.pl*

stwierdza Davis (2009), zgodnie z teorią miejsca, ludzie i społeczności starają się identyfikować oraz nawiązywać więź ze swoim otoczeniem.

Współczesne podejście do muzeologii zakłada otwarcie się i relacje z otoczeniem. Odpowiedzią na te nowe tendencje jest koncepcja ekomuzeów, jako fenomenu „nowej muzeologii” (Davis, 2007), która oznacza odejście od „muzeum obiektów” do „muzeum myśli”.

Koncepcja ekomuzeum zakłada interakcję zachodzącą na trzech płaszczyznach: terytorium – społeczność – dziedzictwo historyczne (Widawski, 2011).

Różnice pomiędzy tradycyjnym pojęciem muzeum a ekomuzeum przybliżyza Rivald (1988 In Davis, 2009):

- w tradycyjnym ujęciu *muzeum* = budynek + dziedzictwo + zbiory muzealne + personel + odwiedzający,
- w nowej muzeologii *ekomuzeum* = obszar + dziedzictwo + pamięć + mieszkańcy.

Ekomuzeum pracuje w sposób interdyscyplinarny i odnosi się do danego terytorium, którego ludność miejscowa jest zaangażowana w działania na rzecz środowiska lokalnego. Ekomuzeologia stara się uchwycić, za pomocą środków muzealnych, stan przyrody oraz kultury na danym terenie z bezpośrednim udziałem społeczności miejscowej, zawierając trzy aspekty: historyczny, zabytkowy oraz przyrodniczy.

Pierwszą definicję ekomuzeologii podał, w 1971 roku, Huges de Varine, który zdefiniował dla francuskiego Ministerstwa Środowiska Naturalnego słowo „*ecomusee*”. Jego inspiracją były doświadczenia ze skandynawskich muzeów w przyrodzie, meksykańskich muzeów szkolnych oraz muzeów w Stanach Zjednoczonych. Wielkim propagatorem ekomuzeologii był Georges Henri Riviese (1897 - 1985), który przedstawił koncepcję ekomuzeum jako próby pokazania cywilizacji w jej naturalnym środowisku (Davis, 2005).

International Council of Museums (ICOM) definiuje Ekomuzeum jako instytucję, która zarządza, bada i wykorzystuje, metodami naukowymi, edukacyjnymi i kulturowymi, dziedzictwo danej społeczności, zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe. W ten sposób, ekomuzeum jest środkiem do osiągnięcia zaangażowania społecznego w proces planowania i rozwoju (<http://dbpedia.org/page/Ecomuseum>).

Etymologicznie termin ekomuzeum pochodzi od dwóch greckich słów: „*oikos*”, które oznacza „dom” w sensie symbolicznym, rozumianym, jako środowisko, a odpowiadający dzisiejszemu pojęciu „mała ojczyzna” i „*museion*”, jako zbiór rzeczy, kolekcja – dając w połączeniu zbiór rzeczy materialnych i niematerialnych związanych z miejscem pochodzenia i życia określonej grupy ludzi, czyli muzeum „małej ojczyzny” (Zaręba, 2008).

W potocznym rozumieniu ekomuzeum jest to „muzeum bez murów” lub tzw. muzeum rozproszone. Przyroda, kultura i historia są tu prezentowane, jako całość w miejscu ich lokalizacji pierwotnej, a odwiedzający mają okazję obserwacji wzajemnej interakcji między środowiskiem naturalnym a ludźmi. Głównym celem, przyświeca-

jącym twórcom ekomuzeów, jest ochrona zabytków oraz obiektów przyrodniczych, jako śladów przeszłości w krajobrazie, w miejscu ich naturalnego, pierwotnego występowania.

W aspekcie bardziej szczegółowym tworzenie ekomuzeum służy czterem podstawowym celom:

- ochronie zasobów naturalnych i kulturowych,
- odkrywaniu i interpretacji miejscowego dziedzictwa,
- zaangażowaniu lokalnej społeczności i wzmacnianiu lokalnej tożsamości,
- rozwojowi zrównoważonej turystyki i promocji lokalnych wytworów (Zaręba, 2008).

Ekomuzeum to sieć rozproszonych w terenie obiektów, tworzących żywą kolekcję obrazującą wartości przyrodnicze i kulturowe regionu oraz dorobek jego mieszkańców. Wyjątkowy charakter regionu jest prezentowany, jako wypadkowa warunków naturalnych i działalności ludzi, zarówno historycznej, jak i obecnej.

Dobrze przygotowane ekomuzeum daje doskonałą okazję do stworzenia wszechstronnej prezentacji różnych obiektów, miejsc, tradycji czy legend, tworzących dziedzictwo kulturowe miejscowej ludności, oferując nowe doświadczenia i rozwijając nowe układy w krajobrazie, wykorzystując, często zaniedbane, tradycyjne obiekty poprzez nadanie im nowych funkcji

Ekomuzea mogą być jedną z form rozwoju obszarów wiejskich. Istnieje bowiem wiele korzyści płynących z działalności ekomuzeów, do których zaliczyć można między innymi:

- warsztaty i pokazy rzemiosła dla turystów, jako dochód dodatkowy,
- prezentacja własnych tradycji powiązana ze sprzedażą miejscowych produktów odwiedzającym, jak również ich oferowanie na rynku lokalnym,
- zwiększenie atrakcyjności poszczególnych obiektów poprzez nabycie przez nie dodatkowych funkcji turystycznych np. tworzenie gospodarstw agro – lub ekoturystycznych,
- stworzenie zintegrowanej strategii rozwoju turystyki (rozszerzenie i uatrakcyjnienie pierwotnej oferty, stworzenie wspólnego informatora, przewodnika, stron internetowych, przygotowanie oferty na targi itp) (Davis, 2009).

Hamrin, Hulander (1995 In Corsane, Davis, Elliot, Maggi, Murtas, Rogers, 2007) wymieniają następujące cechy ekomuzeów:

- zajmują pewien obszar,
- zachowują i prezentują wybrane cechy krajobrazu kulturowego „*in situ*”,
- angażują odwiedzających,
- wspierają turystykę kulturową,
- są podstawą współpracy pomiędzy samorządami lub władzami lokalnymi, stowarzyszeniami, organizacjami, firmami i osobami prywatnymi,
- wspierają aktywnie wolontariat,
- pomagają ludności miejscowej pokazywać swoją tożsamość kulturową,

- ich misją jest kształcenie,
- aktywnie współpracują z artystami, rzemieślnikami, pisarzami, aktorami i muzykami,
- są instytucjami wspierającymi badania ukazujące związki między kulturą a przyrodą oraz między przeszłością a teraźniejszością.

W ciągu ostatnich 40 lat na świecie powstało około 300 ekomuzeów, z czego blisko 200 przypadło na Europę. Ekomuzeami w Europie opiekuje się Europejska Sieć Ekomuzeów, powstała we Włoszech w roku 2003. Jej celem jest przygotowywanie dokumentów, wymiana doświadczeń oraz kontakty i prezentacja wyników poszczególnych ekomuzeów (Davis, 2007; Davis, 2009). Poza Europą ekomuzea działają także m.in. w Brazylii (*Savanna Ecomuseum* w Goiás), Japonii (*Asahi Machi Ecomusem*, *Kitasharima Ecomuseum*) oraz w Chinach (*Suojia Ecomuseum of Liuzhou Guizhou*).

Rozwój ekomuzeów na danym terenie może być powiązany z lokalnymi, częstokroć ukierunkowanymi tematycznie inicjatywami (np. *Ecomusée de la Noix du Périgord*, *Ecomusée des Vieux métiers de Lizio* we Francji; *Ecomuseo dell'Argilla*, *Ecomuseo Terrazzamenti e dei della Vite* we Włoszech) lub ze zintegrowanymi projektami regionalnymi (np. *Ecomusée d'Alsace*, *Ecomusée du Mont-Lozere* we Francji; *Ecomuseo delle Acqua del Gemonese*, *Ecomuseo del Casentino* we Włoszech; *Ekomuseum Bergslagen* w Szwecji) (www.ekomuzea.pl/pl/ekomuzea-na-swiecie).

EKOMUZEA W POLSCE

W Polsce pierwsze ekomuzea pojawiły się pod koniec lat 90. XX wieku, a obecnie idea ta jest coraz bardziej popularna. W wielu regionach coraz powszechniej pojawiają się nowe obiekty tego typu.

Program Ekomuzea w Polsce jest realizowany przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska od 2000 roku. Akcjonariuszami programu są organizacje społeczne i pozarządowe (Lokalne Grupy Działania, Stowarzyszenia, Towarzystwa), instytucje publiczne (Urzędy Gminne, szkoły, Gminne Ośrodki Kultury) oraz firmy zrzeszone w Krajowej Sieci Grup Partnerskich na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju, wzdłuż Zielonych Szlaków – Greenways. Celem programu jest wsparcie tworzenia lokalnych i regionalnych ekomuzeów, które służą ochronie, zachowaniu i żywej prezentacji dziedzictwa oraz kreowaniu kompleksowego produktu turystycznego. W ramach programu twórcy ekomuzeów mogą uzyskać pomoc merytoryczną i techniczną, wsparcie finansowe na zasadach konkursowych oraz wsparcie w pozyskiwaniu środków unijnych na realizację projektu. Ważnym elementem działalności jest umożliwienie wymiany doświadczeń z podobnymi inicjatywami w kraju i za granicą. Od 2004 roku Fundacja Partnerstwo dla Środowiska jest inicjatorem i członkiem Europejskiej Sieci Ekomuzeów (<http://www.lgdodra.pl/ekomuzea>).

Tab. 1: Wybrane ekomuzea na terenie Polski w 2011 r.

Województwo	Działające i planowane ekomuzea
dolnośląskie	1. Ekomuzeum Dziadoszan w Wietszycach 2. Ekomuzeum Dymarki (Żelazna wieś Tarchalice) 3. Ekomuzeum Cysterskie w Lubiążu 4. Inicjatywa Ekomuzealna Wieś Rybacka w Dziewinie 5. Inicjatywa Ekomuzealna Żegluga w Malczycach 6. Inicjatywa Ekomuzealna Wieś Krzydlina 7. Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej, Szkółkarstwa i Sadownictwa w Mściwojowie 8. Ekomuzeum Rzemiosła w Dobkowie 9. Ekomuzeum Wrzosowa Kraina 10. Inicjatywa Ekomuzealna Ziemi Kamiennogórskiej 11. Inicjatywa Ekomuzealna Ziemi Izerskiej 12. Inicjatywa Ekomuzealna Bitwy pod Legnicą 13. Ekomuzeum Wokół Trójgarbu 14. Ekomuzeum górnictwa węgla brunatnego w Borach Dolnośląskich 15. Ekomuzeum Tradycyjnego Rolnictwa w Zaborze Wielkim 16. Ekomuzeum Lutynia, Wrzosówka, 17. Ekomuzeum Wojciechowiec, 18. Ekomuzeum Jarków, 19. Ekomuzeum Nowy Gierałtów 20. Ekomuzeum Wambierzyce 21. Ekomuzeum Ostrzyca 22. Ekomuzeum Łowiectwa w Duninowie (izba wystawowa trofeów łowieckich)
kujawsko – pomorskie	Ekomuzeum Doliny Noteci
lubelskie	Ekomuzeum Świąteczna Kraina na Roztoczu
łódzkie	Ekomuzeum w Kliczkowie
małopolskie	1. Ekomuzeum Lanckorona 2. Ekomuzeum Babiej Góry 3. Ekomuzeum Podbabiogórskie 4. Ekomuzeum Ziemi Bocheńskiej 5. Ekomuzeum Nowa Huta (Muzeum Rozproszone Nowej Huty) 6. Ekomuzeum w Sobolowie 7. Ekomuzeum Alwernia 8. Ekomuzeum Garncarstwa w Regulicach 9. Ekomuzeum Na Wzgórzu w Sobolowie (mini skansen) 10. Ekomuzeum U Garncarza w Dębinie (ekspozycja we wnętrzu warsztatu garncarskiego) 11. Ekomuzeum Cywilizacji i Wojny XIX i XX wieku w Krakowie (Muzeum Otwarta Twierdza, w trakcie tworzenia)
mazowieckie	Ekomuzeum W Krainie Pisanki w Lipsku (w trakcie tworzenia) Ekomuzeum Puszczy Kozienickiej Dwa Światy (w trakcie tworzenia)
podkarpackie	1. Ekomuzeum Siedem Przysiółków w Rakszawie 2. Ekomuzeum W Widłach Wisły i Sanu 3. Ekomuzeum Góry Wolności we Frysztaku 4. Ekomuzeum Trzy Kultury w Lutowskich 5. Ekomuzeum Hołe w Dźwiniaczu Dolnym 6. Ekomuzeum W Krainie Bojków w Zatwarnicy 7. Ekomuzeum W Krainie Bobrów w Kotlinie Uherczańskiej 8. Ekomuzeum Zielony Cień im. Marii Czerkawskiej w Rudence 9. Ekomuzeum Hoszów – Jałowe 10. Ekomuzea w Dorzeczu Wisłoka (w trakcie tworzenia) 11. Ekomuzeum Ziemi Przecławskiej (w trakcie tworzenia)

podlaskie	Ekomuzeum Lewkowa i okolic (w trakcie tworzenia) Ekomuzeum w Dąbrowie Białostockiej (w trakcie tworzenia)
świętokrzyskie	1. Ekomuzeum im. Jana Pazdura w Starachowicach (Muzeum Przyrody i Techniki) 2. Ekomuzeum Opatów – Iwaniska
warmińsko - mazurskie	Ekomuzea Mazur w Lisach (w trakcie tworzenia)
	Ekomuzeum Rzeki Drawy - Drawieński Park Narodowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.ekomuzea.eko.org.pl/>, <http://www.gol-dap.info/>, <http://www.lanckorona.pl/>, <http://www.slideshare.net/online2008/>, <http://www.mhk.pl/>, <http://www.szlakrzemiosla.pl/>, <http://www.alwernia.pl/>, <http://www.ekomuzeum.pl/>, <http://www.ekomuzeum.rzemien.eu/>, <http://ekomuzeum.eu/>, <http://www.trzykultury.org/>, <http://www.lutowiska.pl/>, <http://eko.uhercemineralne.pl/>, <http://www.rudenka.pl/>, www.krajna-paluki.cna.org.pl, <http://www.ekolewkowo.pl/>, <http://www.biebrza-leader.pl>, <http://www.dpn.pl/>

Ekomuzeum to przedsięwzięcie tworzone oddolnie, przez społeczność lokalną, w oparciu o posiadane zasoby wiedzy i znajomość regionu, czerpane z miejscowej historii i tradycji, a zaprezentowane w sposób żywy i interesujący, godzący wymogi ochrony dziedzictwa z potrzebami ekonomicznymi (Zaręba, 2008).

W Polsce w 2011 roku ekomuzea funkcjonowały głównie w południowej części kraju m.in. w województwach dolnośląskim, podkarpackim, małopolskim (*Tab. I*), ale inicjatywa ta zyskuje coraz większe grono zwolenników, szczególnie na obszarach wiejskich, jako ważny czynnik aktywizacji tych obszarów. Efektem tych działań jest wzrastająca, z każdym rokiem, liczba ekomuzeów na terenie Polski. Najliczniejszą grupę stanowiły ekomuzea na Dolnym Śląsku, gdzie idea ekomuzeologii jest bardzo rozpowszechniona.

Ekomuzea przybierają różną formę. Najczęściej, są one wyznaczone w formie trasy, obejmującej jedną lub kilka miejscowości, na której prezentowane są najważniejsze i najciekawsze walory przyrodnicze i kulturowe związane z historią i nawiązujące do lokalnej tradycji (np. Ekomuzeum Trzy Kultury, Ekomuzeum Hołe, Ekomuzeum w Krainie Bojków, Ekomuzeum Lackorona). Nieco inną formę prezentują m.in. Ekomuzeum Jana Pazdura w Starachowicach czy Ekomuzeum w Sobolowie, w których atrakcje skupione są wokół jednego budynku – muzeum. Jakkolwiek prezentowana jest działalność ekomuzeum istotne jest, aby jego obszar był spójny, a jego specyficzny charakter wyrażony przez określone cechy środowiska, kultury, sposobu gospodarowania czy przeszłości historycznej. To ułatwia identyfikację i poczucie wspólnej tożsamości społeczeństwa lokalnego (Davis 1999).

Założeniem ekomuzeum jest współuczestniczenie zwiedzających w wydarzeniach, dlatego też, poza walorami turystycznymi uzupełnieniem oferty ekomuzeów są różnego rodzaju warsztaty rękodzieła ludowego (garncarstwo, bibułkarstwo, wikliniarstwo), możliwość degustacji regionalnych potraw, spotkania z ciekawymi ludźmi, lekcje tematyczne lub cykliczne i okazjonalne imprezy: tematyczne, turystyczne, kulturalne, festyny wiejskie, festiwale, przeglądy filmów, zloty miłośników i

hobbystów, zawody sportowe. Celem tych działań jest wytworzenie pełnej interakcji pomiędzy zwiedzającymi a podmiotem działania, a tym samym uzyskanie lepszego efektu edukacyjnego. Niektóre ekomuzea (Trzy Kultury, Ekomuzeum im. Jana Pazdura, Hołe) oferują zwiedzanie z odpowiednio przeszkolonymi przewodnikami, którzy najczęściej są mieszkańcami danej miejscowości. Oferty turystyczne i kulturowe ekomuzeów podlegają ciągłej ewolucji. Jedną z coraz powszechniej pojawiających się obecnie ofert jest Questing – metoda poznawania dziedzictwa miejsca lub regionu poprzez pokonywanie nieoznakowanych szlaków, dla których jedyną wskazówką są informacje przedstawione w postaci wierszowanych zagadek.

Polskie ekomuzea pozostają pod opieką stowarzyszeń (Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Ziemi Mieleckiej w Rzemieniu, Stowarzyszenie Lasowiaczka Grupa Działania, Stowarzyszenie Partnerstwo dla Ziemi Nizańskiej, Stowarzyszenie Region Sanu i Trzebošnicy w województwie podkarpackim), partnerstw (Partnerstwo Doliny Środkowej Odry, Partnerstwo Gór i Pogórza Kaczawskiego, Partnerstwo Wrzosowa Kraina, Partnerstwo Unia Izerska, Partnerstwo Kwiat Lnu w województwie dolnośląskim), Lokalnych Grup Działania, Urzędów Gminy, Muzeów czy wręcz osób prywatnych, które równocześnie prowadzą gospodarstwa agroturystyczne.

Jednakże, pomimo jasno określonych zasad funkcjonowania ekomuzeów zdarzają się przypadki nadużywania pojęcia do prezentacji luźnego zbioru eksponatów prezentowanych w jednym pomieszczeniu. Można spotkać się z sytuacją, że zbiór dawnego sprzętu gospodarstwa wiejskiego (Ekomuzeum Na Wzgórzu), czy trofeów łowieckich (Ekomuzeum Łowiectwa) figuruje pod szyldem ekomuzeum, wprowadzając w błąd odwiedzających i wypaczając ideę nowej muzeologii.

Dobrze, profesjonalnie przygotowane ekomuzeum posiada nazwę własną nawiązującą do jego specyficznego charakteru związanego z przyrodą (Ekomuzeum Hołe, Ekomuzeum Rzeki Drawy), historią (Ekomuzeum Trzy Kultury, Ekomuzeum Dziadoszan), dziedzictwem kulturowym (Ekomuzeum Cysterskie, Ekomuzeum W Krainie Bojków), rzemiosłem i sztuką ludową (Ekomuzeum Rzemiosła, Ekomuzeum U Garncarza), tradycją gospodarczą (Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej, Szkółkarstwa i Sadownictwa, Ekomuzeum im. J. Pazdura) oraz logo, oddające jego charakter, które jest wyróżnikiem wśród innych tego typu placówek. Dobrze funkcjonujące ekomuzeum winno posiadać również oznakowaną trasę oraz oznakowane i opisane obiekty. Istotne znaczenie ma także funkcjonowanie na terenie ekomuzeum centrum informacyjno – dokumentacyjnego, którego zadaniem było by koordynowanie wszelkich działań związanych z jego funkcjonowaniem, systematyczne gromadzenie materiałów i publikacji na temat walorów i atrakcji ekomuzeum, dbanie o promocję i udzielanie informacji na zewnątrz (strony internetowe, wydawanie map, folderów czy materiałów informacyjnych). Często centra takie tworzone są we współpracy z władzami lokalnymi, gminnymi ośrodkami kultury czy szkołą, a nierzadko, jeżeli inicjatorami funkcjonowania ekomuzeum są osoby prywatne, to centrum informacyjne znajduje się w gospodarstwach agroturystycznych (Ekomuzeum Hołe, Ekomuzeum W Krainie Bobrów).

PODSUMOWANIE

Idea ekomuzeologii pomaga holistycznej interpretacji dziedzictwa koncentrując się na tożsamości miejsca, w oparciu o społeczności lokalne. Ekomuzea to doskonały sposób na „odkrywanie ducha miejsca” różnych regionów. Eksponują one to, co unikalne i niepowtarzalne, łączą naukę i przygodę, tradycję i nowoczesność poprzez nowoczesne podejście do interpretacji dziedzictwa zarówno przyrodniczego, jak i kulturowego. Ekomuzea służą zachowaniu i interpretacji wszystkich elementów środowiska w celu odkrycia więzi łączących z przeszłością i poczucia przynależności lokalnej.

Pomysł tworzenia ekomuzeów, jako jednej z form wspierania rozwoju regionalnego coraz powszechniej ujawnia się w świadomości społeczeństw lokalnych za pomocą wspólnych spotkań, warsztatów oraz dzięki powiązaniu go z innymi akcjami, jak chociażby międzynarodowy projekt „Zielony Rower”, który to w ramach swojego międzynarodowego szlaku przebiega również przez niektóre z przytoczonych ekomuzeów.

Ekomuzea stanowią zbiór obiektów, które są w pewnym sensie izolowane i działają samodzielnie bez oddziaływania na okolicę, jednocześnie starają się przedstawić zajmowany obszar i jego mieszkańców, jako powiązaną całość. Celem ekomuzeów jest interpretacja, ochrona i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, rozwój turystyki przyjaznej dla środowiska w tym ekoturystyki, promocja produktów lokalnych (żywność, wyroby rzemiosła, produkty rolne itp.) i rozwój usług (baza noclegowa, gastronomia).

Aby ekomuzea mogły działać dobrze, przy ich tworzeniu i dalszym funkcjonowaniu potrzebni są zaangażowani ludzie, którzy wspólnie opracują ideę danego ekomuzeum, nadadzą mu odpowiednią nazwę, zadbają o oznakowanie trasy i obiektów, zorganizują imprezy i będą w sposób ciągły wzbogacać ofertę ekomuzeum o nowe, przyciągające turystów elementy. Istotna jest również stała współpraca z lokalnymi rzemieślnikami, artystami, osobami powiązanymi z kulturą lokalną, z władzami, a przede wszystkim z mieszkańcami miejsca, w którym ma powstać i funkcjonować ekomuzeum.

LITERATURA

- CORSANE G., DAVIS P., ELLIOT, S., MAGGI M., MURTAS D., ROGERS S., 2007: Ecomuseum evaluation: experience in Piemonte and Liguria, Italy [w:] *International Journal of Heritage Studies*, 13, n 2, p. 101 – 116.
- DAVIS P., 1999: *Ecomuseums: A sense of place*. London and New York: Leicester University Press/Continuum
- DAVIS P., 2005: Places, „cultural touchstones” and the ecomuseum [w:] Corsane G (red), *Hertige, museums and galleries. An Introductory Reader*, Routledge, p. 365-376

- DAVIS P., 2007: New Museologies and the Ecomuseum. [w:] Graham, B., Howard, P. (red), The Asgate Research Companion to heritage and Identity, s. 397-414
- DAVIS P., 2009: Ecomuseums and the representation of place [w:] Rivista Geografica Italiana 116, Pacini Editore SpA, p. 483-503
- WIDAWSKI K., 2011: Wybrane element dziedzictwa kulturowego środowiska wiejskiego – ich wykorzystanie w turystyce na przykładzie Hiszpanii i Polski, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 17, Wrocław, s. 128
- ZARĘBA D. (red), 2008: Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk, Biblioteka Partnerstwa, Fundusz Partnerstwa dla Środowiska, Kraków, s.14

Internet

- <http://www.ekomuzea.eko.org.pl/>
- <http://www.goldap.info/>
- <http://www.lanckorona.pl/>
- <http://www.slideshare.net/online2008/>
- <http://www.mhk.pl/>
- <http://www.szlakrzemiosla.pl/>
- <http://www.alwernia.pl/>
- <http://www.ekomuzeum.pl/>
- <http://www.ekomuzeum.rzemien.eu/>
- <http://ekomuzeum.eu/>
- <http://www.trzykultury.org/>
- <http://www.lutowiska.pl/>
- <http://eko.uhercemineralne.pl/>
- <http://www.rudenka.pl/>
- <http://www.krajna-paluki.cna.org.pl/>
- <http://www.ekolewkowo.pl/>
- <http://www.biebrza-leader.pl/>
- <http://www.dpn.pl/>
- <http://dbpedia.org/>
- <http://www.ekomuzea.pl/>
- <http://www.lgdodra.pl/>

RESUMÉ

EKOMÚZEÁ V POĽSKU – PRÍKLAD NOVEJ MUZEOLÓGIE A PREZENTÁCIE LOKÁLNEHO DEDIČSTVA

V súčasnej muzeálnej praxi sa čoraz častejšie prejavujú trendy prechodu od tradičného „múzea objektov“ k „múzeu myšlienok“. Tieto zmeny sa začali prejavovať vo Francúzsku už koncom 60. rokov 20. storočia, kde sa rozvinula koncepcia ekomuzeológie.

V bežnom jazyku predstavuje ekomúzeum „múzeum bez múrov“, v rámci ktorého sú príroda, história a kultúra prezentované v mieste ich prvotnej lokalizácie na záseade ich vzájomnej interakcie s prírodným prostredím a človekom. Cieľom fungovania ekomúzeí je ochrana kultúrnych a prírodných objektov a stôp minulosti v krajine.

V posledných 40-tich rokoch vzniklo na svete okolo 300 ekomúzeí, z toho 200 v Európe. Ochranou ekomúzeí v Európe sa zaoberá Európska sieť ekomúzeí, ktorá vznikla v Taliansku v roku 2003. Jej cieľom je príprava dokumentov, získavanie povolení, nadviazovanie kontaktov a prezentácia ekomúzeí na rôznych podujatiach. V Európe fungujú ekomúzea v Taliansku, Francúzku a v Nórsku, mimo Európy v Japonsku v Číne a v Brazílii.

V Poľsku sa objavili prvé ekomúzea na konci 90-tych rokov 20. storočia. Program ekomúzeí je realizovaný prostredníctvom Ekologickej Nadácie Partnerstvo. Aktérmi programu sú sociálne i vládne organizácie (Lokálne Grupy Działania, Stowarzyszenia, Towarzystwa), verejné inštitúcie (Urzędy Gminne, szkoły, Gminne Ośrodki Kultury) a firmy v Národnej sieti partnerských skupín pre trvaloudržiateľný rozvoj. Cieľom programu je podpora vytvárania lokálnych a regionálnych ekomúzeí, ktoré slúžia ochrane, zachovaniu a prezentácii dedičstva a vytváraniu komplexného produktu cestovného ruchu. V rámci programu je možné získať vecnú a technickú pomoc, finančnú pomoc a pomoc v získavaní prostriedkov z EÚ na realizáciu projektov. Dôležitým elementom činnosti sú možnosti výmeny skúsenosti s podobnými iniciatívami doma i v zahraničí. Od roku 2004 Nadácia Partnerstvo je členom Európskej siete ekomúzeí.

V Poľsku fungujú ekomúzea najmä v južnej časti štátu (v podkarpatskom, maľopol'skom, dolnosliezskom a svätokrížskom vojvodstve), pričom iniciatíva získava čoraz viac zástancov, najmä vo vidieckych regiónoch ako dôležitý činiteľ rozvoja týchto území. Najaktívnejšia skupina ekomúzeí funguje vo vojvodstvách dolnosliezskom, podkarpatskom a maľopol'skom (Tab. 1).

Ekomúzea fungujú v rôznej podobe, najčastejšie sú to trasy, ktoré spájajú niekoľko obcí. V rámci nich sú prezentované najdôležitejšie hodnoty prírodno-kultúrneho charakteru zviazané s históriou územia a nadväzujúce na lokálne tradície (napr. Ekomuzeum Trzy Kultury, Ekomuzeum Hoľe, Ekomuzeum w Krainie Bojków, Ekomuzeum Lackorona). Odlišnú formu majú napr. ekomúzeum Jana Pazdura v Starachowicach alebo ekomúzeum v Sobolowie, ktorých atrakcie sú sústredené okolo jednej atraktivity

– lokálneho múzea. Každé ekomúzeum má vlastný názov a logo, pričom sa najčastejšie prezentujú na internetových stránkach, vydávajú mapy a informačné materiály.

Pod aktivitami cestovného ruchu v rámci ponuky ekomúzeí sa rozumejú rôzne dielne ľudovej tvorivosti (napr. v oblasti hrnčiarstva, čipkárstva, košíkárstva), možnosti stretnutí so zaujímavými ľuďmi, tematické stretnutia a pravidelné festivaly. Niektoré ekomúzea (Trzy Kultury, Ekomuzeum im. Jana Pazdura, Hole) ponúkajú prehliadku v sprievode školených sprievodcov, ktorými sú najčastejšie obyvatelia daných obcí.

Aby ekomúzea mohli ďalej dobre fungovať je potrebné pri ich tvorbe a ďalšej činnosti angažovať ľudí, ktorí spoločne definujú základnú myšlienku ekomúzea a vštípia mu charakter korešpondujúci s lokálnymi kultúrnymi a prírodnými podmienkami.

Preložil Radoslav Klamár

Recenzovali: Prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD.

Doc. RNDr. Radoslav Klamár, PhD.